

De Oorlog, 30 juni 1914
[ALGEMEEN HANDELSBLAD, No. 27740.]

[Dinsdag 30 Juni 1914]

Inhoudsopgave 30 juni 1914

[ALGEMEEN HANDELSBLAD, No. 27740.]	1
TELEGRAMMEN.	1
De moord op Franz Ferdinand.	1
De moord op Franz Ferdinand.	4
De indruk op den Paus.	4
De aanslag.	4
Kabrinowitsj.	5
De aanslag.	5
De bijzetting.	5
De mededeeling aan de kinderen.	5
De indruk in Oostenrijk.	5
[ALGEMEEN HANDELSBLAD, No. 27740.]	6
De moord op Franz Ferdinand.	6
Oostenrijk-Hongarije.	6
De moord op den Troonsopvolger. Gewaarschuwd.	6
Een Servisch complot.	7
Het Servische nationalisme.	7
Een Servisch oordeel.	8
De rol van Rusland?	8
De nawerking in Oostenrijk.	8
Het overbrengen der lijken.	9
De toekomst.	9
De anti-Servische beweging.	9
Frankrijk.	10
Minister Messimy over de "levée en masse".	10

5

EDITIE VAN 2 UUR. OCHTENDBLAD. Dit nummer bestaat uit twee bladen.

TELEGRAMMEN.

De moord op Franz Ferdinand.

10 WEENEN, 29 Juni. (Reuter.) Toen de keizer van het station door de straten met de halfstok geheschen vlaggen, naar Schönbrunn reed, stonden langs den weg duizenden en duizenden geschaard, die ondanks den ernst van het oogenblik zich niet konden weerhouden door krachtige toejuichingen, en het zwaaien met hoeden en zakdoeken den keizer een roerende hulde te bewijzen; waarvoor de monarch, die er zeer ernstig en aangedaan uitzag, geroerd dankte.

15

20 WEENEN, 29 Juni. (Reuters bijzondere dienst.) Onmiddellijk na de aankomst van den keizer te Schönbrunn kwamen tal van hoogwaardigheidsbekleeders en diplomaten in het slot om zich in het condoleantieboek in te schrijven. De rouwersiering is in de stad algemeen, geen huis is zonder rouwvlag. Op de gebouwen der buitenlandsche legatiën wapperen, de vlaggen halfstok. In de winkeluitstallingen ziet men de met zwart omfloersde portretten van troonsopvolger en gemalin. Ook in de straten worden de portretten van den aartshertog en zijn gemalin te koop aangeboden. De geheele stad verkeert nog onder den verlamdenden indruk van de misdaad. De straten zijn overvol met menschen, die in groepen het gebeurde bespreken.

25

WEENEN, 29 Juni (7 uur 's avonds.) (Reuter.) Het in het buitenland verspreide gerucht, dat de Keizer overleden zou zijn, wordt hier voor totaal ongegrond verklaard.

30

WEENEN, 29 Juni. (Reuter's bijzondere dienst) Kort nadat de Keizer te Schönbrunn was aangekomen, werden de hoogste waardigheidsbekleeders door hem ontvangen. Bijna alle leden van de keizerlijke familie zijn hier aangekomen.

35

SERAJEWOW, 29 Juni. (Reuter's bijzondere dienst.) Omtrent den aanslag zijn nog de volgende bijzonderheden bekend geworden: De moordenaar schoot uit de onmiddellijke nabijheid. Daaruit valt de zoo noodlottige, uitwerking der schoten te verklaren. Ofschoon de gouverneur den indruk had, dat er niets zou geschieden, wilde hij den tocht door de stad toch in geen geval voortzetten en beval hij den chauffeur naar den konak te rijden. Hij zag de hertogin plotseling tegen den rechterarm van haren

Naspeuringen van Paul Theelen: 30 juni 1914

40 echtgenoot vallen en meende, dat zij een zenuwtoeval had gekregen. In die meening
werd hij versterkt, doordat de aartshertog en de aartshertogin eenige woorden met
elkander wisselden. Eerst toen de gouverneur, die den chauffeur, welke den weg niet
45 aartshertog bloed vloeide. Toen de automobiël stilhield voor den konak, was de
aartshertogin volkomen bewusteloos. Toen zij uit het rijtuig werd getild, zonk ook de
aartshertog ineen. Er was onmiddellijk geneeskundige hulp ter plaatse, maar deze
mocht niet meer baten. De aartshertog stierf na ongeveer een kwartier en eenige
50 minuten later overleed ook de hertogin, zonder dat zij weder tot bewustzijn was
gekomen.

WEENEN, 29 Juni. (Reuter.) Naar wij vernemen, komen de lijken op 2 Juli 's avonds te
Weenen aan en zal de lijkdienst plaats hebben op 4 Juli.

55 SERAJEWO, 29 Juni. (Reuter.) [De] lijken zijn hedenmiddag ingezegend en naar het
station gebracht. Zij zullen van Metkowitz naar Weenen worden vervoerd.

WEENEN, 29 Juni. (Reuter.) Volgens betrouwbare mededeelingen worden de lijken op 2
60 Juli te 100 uur 's avonds onmiddellijk na aankomst overgebracht naar den Hofburg en
geplaatst in de kerk, waar den 4 Juli te vier uur 's namiddags de inzegening plaats
heeft. Te 10 uur worden zij naar het kasteel Artstetten overgebracht, waar
onmiddellijk na aankomst de bijzetting in den familie-grafkelder zal plaats hebben.
Zaterdag wordt te Weenen een lijkmis voor de overledenen gehouden.

65 WEENEN, 29 Juni. (Reuter's bijzondere dienst.) De bijzetting en inzegening zal, naar
wij vernemen, op buitengewoon plechtige wijze plaats hebben, waarschijnlijk in de St.
Stephansdom, opdat in verband met het aan het Hof voorgeschreven ceremonieel de
lijkplechtigheid voor den aartshertog en zijn gemalin tegelijk kunnen worden
70 gehouden.

WEENEN, 29 Juni. (Reuter's bijzondere dienst.) Het testament van den aartshertog is
gedeponeerd in een *safe* van de "Prager Bank".

75 WEENEN, 29 Juni. (Reuter.) De minister-president graaf Stürgkh heeft tegen morgen een
zitting van den ministerraad bijeengeroepen, waarin besloten zal worden, tot de
maatregelen, die tengevolge van den aanslag genomen moeten worden. Morgen zullen de
gemeenschappelijke ministers waarschijnlijk een conferentie houden. Uit parlementaire
kringen wordt vernomen, dat het parlement waarschijnlijk niet zal worden
80 bijeengeroepen tot het houden van een rouwbetooging.

BERLIJN, 29 Juni. (Reuter.) De Keizer zal zich naar Weenen begeven ter bijwoning van
de plechtigheid der bijzetting van aartshertog Franz Ferdinand.

85 PARIJS, 29 Juni. (Reuter.) Ministerpresident Viviani zeide in den Senaat, dat het
geheele Fransche volk innig deelneemt in het verlies, dat keizer Franz Joseph heeft
geleden.

ROME, 29 Juni. (Reuter.) Minister de San Giuliano verklaarde in de Kamer, dat het
Italiaansche volk met gevoelens van een vriend en bondgenoot deel neemt in de smart
90 van het Oostenrijksch-Hongaarsche volk.

BELGRADO, 29 Juni. (Reuter's bijzondere dienst.) Het persbureau van heb ministerie
van buitenlandsche zaken publiceert 't volgende *communiqué*: "Onder den indruk van de
tragische gebeurtenis, gisteren te Serajewo afgespeeld, hebben wij geen woorden
95 genoeg om den aanslag, waarvan de troonopvolger van de naburige monarchie en zijn
gemalin ten offer zijn gevallen, te brandmerken. Wij betreuren ten zeerste, dat door
den onverwachten dood van den onder zulke ijselijke omstandigheden om het leven
gekomen, groothertog de grijze keizer van de Oostenrijk-Hongaarsche monarchie en de
in de monarchie wonende volken diep in het hart zijn getroffen. Wij hebben kunnen
100 constateeren, dat de treurige gebeurtenis ook in ons land gevoelens van de grootste
verontwaardiging en de sterkste afkeuring heeft gewekt."

ROME, 29 Juni. (Reuter.) De Paus schreef persoonlijk aan keizer Franz Josef en riep
den zegen des Hemels in voor de weezen van Franz Ferdinand.

105

Naspeuringen van Paul Theelen: 30 juni 1914

BERLIJN, 29 Juni. (Reuter.) De "Nordd. Allg. Ztg." schrijft over den moord op den Oostenrijkschen troonsopvolger: Geheel Duitschland deelt met innig medegevoel in de smart van het huis Habsburg en van de Oostenrijksche landen. De persoonlijkheid van Franz Ferdinand heeft zich van jaar tot jaar duidelijker ontplooid voor de oogen der volken, en zijn vaste wil om alle kracht in dienst te stellen van zijn land, zoowel als zijn onvermoeide arbeid voor de militaire ontwikkeling van het rijk, gaven zijn leven kracht en inhoud. Hij had een strenge opvatting van zijn beroepsplichten. De overledene was met keizer Wilhelm in hartelijke wederzijdsche vriendschap verbonden; hij was trouw aan het verbond met Duitschland. Zijn vrouw, de hertogin van Hohenberg, verheugde zich bij het Berlijnsche hof in een levendige sympathie. Ons keizerlijk huis is dus ook door dit gebeuren in diepen rouw gehuld en gevoelt innig medelijden met de drie vorstenkinderen, die zoo vroeg en zoo jammerlijk weezen geworden zijn. Onuitsprekelijk is de deelneming voor den grijzen Keizer der monarchie, wien in deze wereld geen enkels wreede slag gespaard blijft. Wat de moordenaars te Serajewo tot de droevige daad mag hebben geleid, de vaste bouw van het Rijk wordt door zulk een misdad niet geschokt. De volken van Oostenrijk zullen zich te vaster scharen om hun Keizer en Koning."

BELGRADO, 29 Juni. (Reuter.) Het bericht van den aanslag wekte hier algemeene sensatie. Ondanks het nationale feest, waarvoor talrijke gasten uit het buitenland waren aangekomen, werden op last der regeering alle openbare lokalen en koffiehuzen des avonds te tien uur gesloten.

BELGRADO, 29 Juni. (Reuter's bijz. dienst.) Andra Nicolitsj, president van de Skoepsjtina, heeft aan de presidenten van de parlementen te Weenen en te Boedapest speciale condoleance-telegrammen gericht, waarin hij zijn deelneming betuigt en afschuw over den moord uitspreekt. De minister van financiën Patsjoe heeft, als plaatsvervanger van den niet te Belgrado aanwezigen minister-president, namens de Servische regeering een telegram gericht aan den Oostenrijkschen minister van buitenlandsche zaken graaf Berchtold, waarin dezelfde gevoelens worden uitgesproken. Aan Jowanowitsj, den Servischen gezant te Weenen, is opgedragen om namens de regeering deelneming te betuigen en te verklaren hoezeer de Servische regeering geschokt is door den afschuwelijken moord. De koning en de kroonprins-regent hebben den Keizer gecondoleerd. De minister van justitie Djoeritsjitsj heeft zich met den afdeelingsschef Gruitsj naar den Oostenrijksch-Hongaarschen zaakgelastigde begeven om de deelneming van het kabinet uit te spreken. Op last van den minister van binnenlandsche zaken zijn de vlaggen, waarmede de huizen wegens het nationale feest versierd waren, weggenomen. Hot grootste deel der bladen laat zich afkeurend uit over den aanslag.

SERAJEWO, 29 Juni. (Reuter.) De anti-Servische betoogingen werden heden in grooten omvang herhaald. De Kroatische en Mohamedaansche jongelingschap trok door de straten, een portret van den keizer meedragend, en de volksliederen zingend, met jubelkreten voor de monarchie en de dynastie. De betoogers wierpen de ruiten in van de Servische huizen, winkels en scholen. De manschappen der politie en militaire patrouilles herstelden de orde.

SERAJEWO, 29 Juni. (Reuter.) Heden zijn wederom twee bommen geworpen, die echter geen noemenswaardige schade hebben aangericht. Eén persoon werd licht verwetst. Men heeft nog niet ontdekt, door wien de aanslag is gepleegd. Men vermoedt, dat het medeplichtigen waren van degenen, die gisteren de bommen hebben geworpen.

WEENEN, 29 Juni. (Reuters bijz. dienst.) De moordenaar Princip heeft bij zijn verhoor door den rechter van instructie verklaard, dat hij de daad had gepleegd om wraak te nemen wegens de onderdrukking der Serviërs.

SERAJEWO, 29 Juni. (Reuter.) De betoogingen hebben zich herhaald en waren ditmaal van ernstiger aard, de winkels der Servische kooplieden werden n.l. geplunderd. De staat van beleg is derhalve afgekondigd.

SERAJEWO, 29 Juni. (Reuter.) Door het uiteenspringen van een bom werd een Mohammedaan gewond. De jonge man, die de bom had geworpen, is gevangen genomen.

LONDEN, 29 Juni. (Reuter.) Bij de behandeling van de begroting van buitenlandsche zaken in het Lagerhuis gaf minister Grey zijn deelneming te kennen met Oostenrijk en den Keizer wegens het verlies, door hem geleden, ten gevolge van den moord op

aartshertog Franz Ferdinand en zijn gemalin. Hij bracht warme hulde aan den Keizer wegens den invloed, dien hij had geoeffend tot behoud van den Europeeschen vrede.

175 WEENEN, 29 Juni. (Reuter's bijzondere dienst.) Uit Serajewo wordt aan de "Neue Freie Presse" bericht, dat de diepere oorzaak van de aanslagen ongetwijfeld te zoeken is in de matelooze socialistische propaganda, die van Servië uit werd gevoerd en een groot deel van de Bosnische bevolking onder haren invloed heeft.

180 **De moord op Franz Ferdinand.**

(Van onzen Berlijnschen briefschrijver.) (Per telefoon.) *Betoogingen.* Uit Boedapest wordt aan het "Berliner Tageblatt" geseind: "Sedert den vroegen ochtend zijn de straten van Sarajewo vol menschen. Tegen half elf in den voormiddag stelde zich een troep jonge Kroaten en Mohammedanen op, die volksliederen zongen en uitriepen: "Weg met Servië! Weg met de moordenaars! Weg met koning Peter!" Daarna marcheerde de troep tot voor het hotel "Europa", waar alle ruiten werden ingeslagen, die bij de demonstraties van gisteren heel gebleven waren. Inmiddels kwam de politie en drong de betoogers een zijstraat in. De menigte trok toen naar het gebouw van de Servische vereeniging "Pro Swjeta", waar zij eveneens alle ruiten verbrijzelde. De troep begaf zich daarna naar de kade en bracht daar schade toe aan alle Servische gebouwen en winkels. Vervolgens marcheerden de demonstranten tot voor het gebouw, waar de Servische Metropoliet woont en ook hier moesten de ruiten het ontgelden. Gedurende het bombardement werd het volkslied gezongen en riep men: "Leve Oostenrijk! Leve de Keizer, Bosnië, Kroatië, de Mohammedanen en de Joden!" Daarop trok de menigte naar 195 het gebouw van de Servische school, drong naar binnen en vernielde het meubilair. Toen een troep demonstranten met het portret van den Keizer uit de school kwam, zong de menigte het volkslied en opnieuw klonk het: "Leve de Keizer, Oostenrijk en Bosnië!" Intusschen was de politie gekomen en werd de menigte teruggedrongen tot achter de Servische kerk, waar ze de gebouwen van de Servische nationale bank 200 vernielde. Toen de menigte vervolgens naar de Franz Josefstrasse terug wilde keeren, werd zij door een compagnie infanterie, versterkt door gendarmen, tegengehouden. Om 12 uur 's middags duurde de demonstratie nog voort. Een later telegram uit Boedapest aan het "Berliner Tageblatt" meldt: "De demonstraties tegen Servië zijn hedennamiddag 205 weer begonnen. Talrijke demonstranten trekken door de straten. Op het hotel "Europa" werd opnieuw een aanval gedaan. Er is te Serajewo geen enkele Servische zaak, die niet totaal uitgeplunderd is. Men drong ook de woningen der Serviërs binnen en vernielde de meubels. Om half twee werd in de stad het gelucht verspreid, dat er weer een bom ontploft was, waarbij verschillende personen gewond werden. Om kwart voor drieën 's middags drongen in het hotel "Europa" eenige honderden personen binnen, die 210 daar den geheelen inboedel kort en klein sloegen. Het café wordt nu door militairen bewaakt. De demonstranten zijn afgetrokken en zetten elders hun vernielingswerk voort."

De indruk op den Paus.

215 Uit Rome werd aan het "Berliner Tageblatt" geseind: "De Paus werd door het bericht van den aanslag te Serajewo zoodanig geschokt, dat hij zich nauwelijks staande kon houden. Hoewel de geneesheeren dringend den raad gaven, naar bed te gaan, ging hij toch om 8 uur naar de het apostel-altaar voor de zielerust van de vermoorden te 220 bidden. Daarbij viel hij verschillende malen in onmacht. Ook in de kringen van het Vaticaan is men vreeselijk geschokt door de tijding uit Serajewo."

De aanslag.

Uit Serajewo wordt aan het "Berliner Tageblatt" geseind: "De schoten, die den aartshertog en zijn gemalin getroffen hebben, waren absoluut doodelijk. De 225 aartshertogin, die het eerste slachtoffer was, werd in de buikholte gewond. Bij den aartshertog werden de rechter-slagader en de luchtpijp totaal vernield. Bij beiden is de dood tengevolge van doodbloeden ingetreden. De laatste woorden, die de troonopvolger tot zijn stervende gemalin richtte, waren: "Sophie, blijf voor onze kinderen in leven!" De troonopvolger had gisteren, voor hij den tocht door de stad 230 maakte, aan zijn kinderen een telegram gezonden, waarin hij hun de gebeurtenissen van Zaterdag schilderde. Het telegram eindigde met de woorden: "Groeten en kussen van Pappie". In de geheele stad zijn de zaken ten teeken van rouw gesloten. Politie en militairen toonen een koortsachtige bedrijvigheid. De straten der stad, waar de staat van beleg is afgekondigd, worden doorkruist door sterke militaire patrouilles. 235

Kabrinowitsj.

De Bosnische politie had Kabrinowitsj, die de bom tegen den wagen van den aartshertog

wierp, reeds lang verdacht en had ook reeds besloten hem te verbannen naar Trebinje. Op aandringen van een Oostenrijksch socialistisch afgevaardigde was hem echter
240 toegestaan naar Serajewo terug te keeren. Hij was tot voor enkele weken in de staatsdrukkerij werkzaam. De bommen, die Kabrinowitsj gebruikt heeft, zijn, naar hij zelf heeft bekend, afkomstig uit de Servische kanonnenfabriek van Kragygevac. Het heet, dat Kabrinowitsj herhaaldelijk beweerd heeft, dat er bij gelegenheid van de
245 aankomst van den troonopvolger iets gebeuren zou. De commissaris van politie, wien de zorg voor de veiligheid van den troonopvolger was toevertrouwd, heeft een uur na den aanslag zelfmoord gepleegd. Hij schoot zich met zijn dienstrevolver een kogel in den mond en bleef op de plaats dood.

De aanslag.

250 Uit de omgeving van den troonopvolger verneemt men, dat hij sinds lang een aanslag vreesde. Derhalve werden door de overheid steeds de meest omvangrijke voorzorgsmaatregelen getroffen. Wanneer de troonopvolger een reis wilde maken, werden de spoorwegdirecties reeds lang van te voren hiervan verwittigd. De aartshertog veranderd echter later vaak de eenmaal getroffen schikkingen.

255 **De bijzetting.**

Uit Weenen weidt aan de "Vossische Zeitung" geseind: "De laatste wensch van den aartshertog om met zijn gemalin in het mausoleum te Arnstetten te worden bijgezet, zal waarschijnlijk vervuld worden. De Keizer zal aan de plechtigheden deelnemen en
260 dan onmiddellijk naar Ischl terugkeeren, zonder Weenen aan te doen. Naar uit Sarajewo gemeld wordt, is bij het geneeskundig onderzoek van de lijken gebleken, dat de troonopvolger tengevolge van inwendige verbloeding gestorven is. In het lijn van de aartshertogin werd de kogel gevonden, bij den aartshertog daarentegen niet. In den loop van den nacht werden doodenmaskers genomen van de slachtoffers van den
265 moordaanslag door den beeldhouwer Valith."-

De mededeeling aan de kinderen.

Uit Weenen wordt aan de *National Zeitung* geseind: Het was een onbeschrijfelijk tragisch oogenblik, toen de tante van de zoo plotseling tot weezen geworden kinderen
270 van den vermoorden troonopvolger, de gravin Chotek, dezen van 't zoo vreeselijk lot in kennis moest stellen, dat hun ouders getroffen had. Zondagmiddag reeds werd den kinderen mededeeld, dat er een bericht uit Weenen was gekomen, dat hun ouders een ongeval, waarschijnlijk met de automobiël, op hun reis was overkomen. Wegens den schrik, waarmede reeds deze tijding door de kinderen, die met onuitsprekelijke liefde
275 aan hunne ouders hingen, ontvangen werd, achtte de gravin Chotek het niet raadzaam, voorloopig meer mede te deelen. 's Avonds baden de kinderen nog, dat de lieve Heer alles ten goede zou wenden en hun ouders gezond laten worden. Intusschen kon de gravin de waarheid niet langer verzwijgen, vooral omdat de kinderen, in 't bijzonder de 13-jarige Sophie, zeer intelligent zijn. Ook met het oog op het talrijke
280 dienstpersoneel in het slot kon het vreeselijke treurspel niet langer verborgen worden gehouden. Zoo was dan gravin Chotek genoodzaakt, gistermiddag den armen kinderen de geheele waarheid te zeggen. De droefheid van de beklagenswaardige kinderen was buitengewoon. Slechts met de grootste moeite gelukte het, hen eenigszins te kalmeeren. Zij zijn zich van het onheil, dat over hen gekomen is, volkomen
285 bewust."

De indruk in Oostenr.

De Wiener Zeitung bevat een verhaal van het gebeurde te Serajewo, beginnende met een schildering van de ontvangst van het vorstelijk echtpaar in Bosnië, en van de
290 feeststemming tijdens het korte oponthoud van den groothertog en zijn gemalin in het land. "En daarom", zoo vervolgt het blad, "werkt de treurmars van het plotseling heengaan van den edelen keizerlijken prins en zijn door innige liefde met hem verbonden gemalin te verpletterender, zoodat in het eerste oogenblik van schrik en kommer de grootte van het verlies, dat de familie van den overledene en de volken van
295 het rijk lijden, niet te beseffen is." Het artikel wijst dan verder op den levensernst en het strenge plichtsgevoel van den aartshertog, de hooge opvatting, die hij van zijn taak had en schildert verder zijn ideaal huiselijk leven en de groote verdiensten, die hij zich door zijn arbeid voor leger en vloot heeft verworven. "Al hetgeen de grootheid en het welzijn van het volk betrof, kon zeker zijn van de
300 deelneming van den aartshertog. Zijn aandenken zal dan ook bij de volken van Oostenrijk in hooge eere blijven en zij zullen met weemoed de edele vrouw gedenken, die hem zooveel huiselijk geluk heeft bereid en die ook in den dood met hem vereenigd is gebleven. In deze treurige stonde weenden zich alle harten naar de verheven

gestalte van den Keizer, wien het noodlot zoo veel zware beproevingen heeft opgelegd
305 en die, thans den man, die het naast bij zijn troon stond, den prins, die geroepen
scheen tot de hoogste taak, te vroeg een graf ziet bereiden." Ook de andere bladen
roemen den bewonderenswaardigen ernst en de voorbeeldlooze plichtsbetrachting van den
aartshertog, zijn hooge geestesgaven en manlijke deugden, die hem de algemeene
vereering hadden doen deelachtig worden. Zij verklaren verder, dat de volken der
310 monarchie zich thans eenparig scharen om den grijzen vorst, die opnieuw een voorbeeld
van heldenmoed en onwrikbaar plichtsgevoel heeft gegeven door de wijze, waarop hij
het verpletterend bericht ontving en onmiddellijk de noodige maatregelen nam.

De Oorlog, 30 juni 1914

[ALGEMEEN HANDELSBLAD, No. 27740.]

315

[Dinsdag 30 Juni 1914]

EDITIE VAN 4 UUR. AVONDBLAD. Eerste Blad. Dit nummer bestaat uit vier bladen.

320 De moord op Franz Ferdinand.

SERAJEWO, 30 Juni. (Reuter's bijzondere dienst). Princip en Cabrinowitsj gedragen
zich voortdurend zeer cynisch en toonen niet het minste berouw. Zij schijnen veeleer
verheugd er over te zijn, dat hun verfoeilijke daad geslaagd is. Op de meeste vragen
weigeren zij te antwoorden; maar zij ontkennen niet, dat zij de bommen uit Belgrado
325 hebben gekregen, naar zij zeggen van twee komitadjis. Tevens erkennen zij nu met
elkaar in verbinding gestaan te hebben; zij hadden afgesproken, dat zoo de eene
aanslag mislukte, de andere het werk zou voortzetten. Bij de betoogingen tegen
Servische winkels had een treurig incident plaats. De eigenaars van een Servischen
winkel, de drie gebroeders Joviçitsj, stonden bij hun winkel. Een hunner loste eenige
330 revolverschoten op de betoogers, van wie er een in den rug getroffen ineenzonk. De
menigte wierp zich op de broeders, die vluchtten; doch een werd er ingehaald en
zwaargewond meegenomen. Bij hem werden eenige browningpatronen gevonden.

SERAJEWO, 30 Juni. (Reuter's bijzondere dienst.) Naar het blad "Novo Sinje" meldt, is
335 de president der Servisch-radicalen oppositie Narod-groep, Athanasie Sola,
gearresteerd, toen hij een ophitsende redevoering tot de bevolking hield. Uit Moskar
wordt gemeld, dat daar Kroaten en Mohammedanen een beweging op 't getouw gezet
hebben, waarbij juichkreten voor den keizer en preektkreten tegen Servië werden
geuit. Het kwam niet tot ernstige excessen; slechts werden hier en daar wat vensters
340 ingeslagen. De troepen herstelden de orde. Ook op enkele andere plaatsen hadden anti-
Servische betoogingen plaats, doch nergens kwamen ernstige botsingen voor.

WEENEN, 20 Juni. (Reuter.) Het "Prager Tageblatt" meldt, dat liet leven van den
troonsopvolger bij een Nederlandsche maatschappij verzekerd was voor 30 miljoen
345 gulden en dat van zijn gemalin voor 15 miljoen gulden.

SERAJEWO, 30 Juni. (Reuter.) De in buitenlandsche bladen doorkomende berichten, van
een aanslag op den "Landeshauptman" van Bosnië, en van een brand in Mostar zijn
geheel uit de lucht gegrepen. Er heerscht overal volkomen rust.

350

BUITENLAND.

Oostenrijk-Hongarije.

De moord op den Troonsopvolger. Gewaarschuwd.

Het is bekend, dat de aartshertog van verschillende zijden was gewaarschuwd voor de
355 reis naar Bosnië. Zelfs de Servische regeering had door bemiddeling van haar gezant,
te Weenen den Oostenrijkschen minister-president een waarschuwing doen toekomen. En
tijdens de ontvangst in het raadhuis, na den eersten mislukten bomaanslag, smeekte de
burgemeester van Serajewo den aartshertog, om zijn tocht door de stad niet voort te
zetten. Doch de aartshertog antwoordde, dat hij redenen had zijn program niet te
360 veranderen, en dat die redenen ook in zijn omgeving bekend waren. Over die redenen
liet de prins zich niet verder uit; waarschijnlijk wilde hij niet den indruk wekken,
dat de mislukte aanslag hem angst had aangejaagd. De politie te Serajewo had voor de
komst van den aartshertog omvangrijke maatregelen genomen. Iedereen, die verdacht was
en van buiten kwam, moest zich legitimeeren. Zaterdag werden nog 37 verdachte
365 personen in arrest genomen. De politie had last gegeven dat achter de troepen, die
den weg en haie waren opgesteld, geen publiek mocht staan. Zelfs voor de ramen
mochten geen menschen zich bevinden. De bloemversieringen voor de ramen en op de
balkons moesten worden weggenomen. Meer dan duizend gendarmes waren uit geheel het

370 land naar Serajewo ontboden, om den veiligheidsdienst te vervullen. Maar de aartshertog had het meerendeel der genomen maatregelen onnoodig geoordeeld. Hij had gezegd, toen hem op de gevaren van zijn reis werd gewezen, dat hij vastbesloten was, onder alle omstandigheden de manoeuvres bij te wonen en Serajewo te bezoeken, en dat geen bedreiging hem daarvan zou afhouden.

375 **Een Servisch complot.**

De samenhang van den aanslag met de samenzweringen in Servië, zegt de "Voss. Zt." is niet te ontkennen. De moorden sedert 1909 in Zuid-Slavonische landen begaan, komen allen uit die samenzweringen voort. In 1909 werden in Belgrado in het militaire arsenaal bommen gemaakt, die door de moordenaars Zalascic en Rajewic naar Cettinje 380 werden gebracht voor een aanslag op Koning Nikita en prins Danilo. Een andere aanslag geschiedde door Zerajic in 1910 op generaal Veressanni, bijna op dezelfde plek waar thans Cabrinowitsj zijn bom slingerde. In 1911 schoot een uit Belgrado komende bedelstudent te Agram op den Banus Cuvaj; deze werd niet gekwetst, maar de naast hem zittende Banaatsraad Hrvojic werd doodelijk gewond.

385 Deze moordenaars werden in de Servische bladen als nationale helden vereerd; het blad van de Servische officiersvereniging bevatte gedichten ter eere der bedrijvers van die aanslagen, die als martelaren der Zuid-Slavische beweging werden voorgesteld. Ook de aartshertog Franz Ferdinand was in de Servische bladen herhaaldelijk fel aangevallen als een vijand der Zuid-Slaven; en het is wel kenmerkend dat hij den 390 Servischen gezant Johannowitsj, hoewel deze er vier malen om verzocht, sedert twee jaar geen audiëntie had verleend, wijl hij hem als een der organisators van de "Narodna Ochrana" in Belgrado beschouwde. De nationalistische beweging in Servië en de Servische landen in Oostenrijk strekte zich ook uit tot de schooljeugd van middelbare scholen en gymnasia. Op ieder Zuid-Slavisch gymnasium is een geheime 395 vereeniging, die stakingen organiseert, de leerlingen tot tegenstand aanzet en een geheim leesgezelschap voorziet met uit Belgrado toegezonden tijdschriften en pamfletten.

Het Servische nationalisme.

400 Sedert eenige maanden al kregen in Serajewo gevestigde Duitsche en Hongaarsche winkeliers dreigbrieven, met den eisch om de Duitsche opschriften van hunne winkels weg te nemen, en geen Duitsche rekeningen meer te schrijven. Herhaaldelijk werden in den nacht Duitsche opschriften op winkels en magazijnen met verf besmeerd en onleesbaar gemaakt. De politie slaagde er slechts zelden in, de daders te pakken te 405 krijgen. Het bleken dan leerlingen van het gymnasium te zijn, die een geheime vereeniging hadden gesticht om de Duitsche taal in Serajewo te boycotten en degenen, die Duitsch spraken te terroriseeren, om zodoende het gebruik van het Servisch algemeen te maken. Van de 60,000 bewoners van Serajewo komen er 25,000 uit Oostenrijk en Hongarije; het zijn Duitschers, Tsjechen, Magyaren, Polen, Italianen, Roemenen, 410 Roethenen en Spanioles, die zich onder elkaar slechts verstaanbaar kunnen maken, door de Duitsche taal als medium te gebruiken. Daar Serajewo een groot, garnizoen heeft en ook de Duitsche taal de militaire taal is, en de officieren, ambtenaren enz. niets anders spreken dan Duitsch, is het onmogelijk de Duitsche taal in den omgang te boycotten. De Servische gymnasiasten te Serajewo en Mostar maakten echter van alle 415 gelegenheden gebruik, om tegen de Duitsche taal te protesteeren. Bij operette- en tooneelvoorstellingen gingen zij Servisch-nationale liederen zingen, en als zij dan gearresteerd waren, was er altoos wel een Bosnische afgevaardigde die voor hunne invrijheidstelling kwam zorgen. En toen eens de rector van Serajewo voor hen een redevoering hield, waarin hij hen aanried zich van zulke betoogingen te onthouden en 420 eerst wat te leeren voordat zij zich met politiek bemoeiden, gaven zij den ouden man een pak ransel, waarop de regeering zich genoodzaakt zag het gymnasium te sluiten. Op die wijze werden de anti-Duitsche gevoelens in Bosnië en vooral in Serajewo aangekweekt. De geheele middelbare en hogere schooljeugd in Bosnië en Herzegowina is revolutionair georganiseerd, en staat met de te Belgrado bestaande Groot-Servische 425 kringen in verbinding. De aartshertog gold nu in die kringen voor een der gevaarlijkste tegenstanders van de Groot-Servische denkbeelden. Hij werd dus voortdurend door de pers en de leiders aangevallen en de haat tegen hem werd onder de Servische bewoners der monarchie voortdurend aangewakkerd. Dit is wel de oorzaak, waarom de aanslag op den aartshertog was voorbereid, en op zijn tocht door Serajewo 430 werd uitgevoerd.

Een Servisch oordeel.

Een medewerker van den "Lokal Anzeiger" heeft een onderhoud gehad met den Servischen zaakgelastigde te Berlijn, dr. Ivanovitsj. Te Hamburg, zoo verklaarde deze diplomaat,

435 ontving ik gisteren het bericht van het gebeurde. Hoe ik als mensch de misdaad
beschouw, behoef ik natuurlijk niet te zeggen. Ik veroordeel haar echter even sterk
van politiek standpunt on uit zuiver verstandelijke overwegingen. Er zijn in het
openbare leven dingen, die zooals Talleyrand zeide, erger zijn dan een misdaad, omdat
ze tegelijkertijd politiek een domheid zijn. En aan zulk een domheid hebben de
440 moordenaars te Serajewo zich schuldig gemaakt. Een handeling op zichzelf, zij het de
edelste of de gruwelijkste, beteekent niets tegenover de gevolgen. Zij zijn het
blijvende en dus beslissende. En nu vraag ik ieder mensch met gezond verstand, welke
gevolgen hij voor de groot-Servische plannen van zulk een misdaad kan verwachten?
445 Toch zeker slechts de allerergste, en alleen een resultaat dat naar alle menselijke
en politieke wetten juist het tegendeel moet bewerken, van hetgeen door de daad
verkregen of althans bespoedigd zou moeten worden. Slechts dwazen zouden een ander
gevolg verwachten en dwazen waren dus de daders; en het is onmogelijk, dat achter hen
een ernstige organisatie zou staan. Wie dat gelooft, kan zelf niet als ernstig worden
450 beschouwd. Heethoofden waren de daders, phantasten, maar zonder eenige relatie met
politiek denkende mannen. Dat moet men te Weenen ook begrijpen. Daar echter is de
pers er als de kippen bij, om op Belgrado te wijzen. Vastgesteld is echter, dat de
daders Serviërs uit Bosnië zijn, en uit Weenen zelf komt het bericht, dat het onze
gezant was, die den troonsopvolger voor deze reis waarschuwde. Indien, afgescheiden
455 nu van de gevoelsquaestie, behalve Oostenrijk-Hongarije een volk en een land reden
hebben, het gebeurde van Zondag te betreuren, zijn juist wij dat, de Serviërs. Voor
niemand kan het treurspel van Serajewo pijnlijker zijn dan voor ons. Bedenk eens dat
een Duitscher in Frankrijk zich tegenover een politiek persoon zou vergeten. Zou men
dat hier niet dieper en verontwaardigder betreuren dan in eenig ander land? Zoo gaat
het ook met ons. Indien er ontevredenheid heerscht onder de Serviërs der Habsburgsche
460 monarchie, dan is zij binnen deze monarchie zelf ontstaan. En indien de 900,000
Christelijke en Mohamedaanse Serviërs in Bosnië en Herzegowina niet kunnen
vergeten, dat ze eens hun hoop gevestigd hadden op het koninkrijk Servië en nu onder
Oostenrijk zijn gekomen, is dat toch niet de schuld van het koninkrijk Servië. Dat
heeft alle reden om met den grooten buurman in goede verstandhouding te leven.
465 Gemakkelijk wordt ons dat overigens niet gemaakt en des te meer had men te Belgrado
aanleiding, zorgvuldig alles te vermijden, wat zoo onzalige phantasten ook slechts
als de zwakste aanmoediging hadden kunnen beschouwen."

De rol van Rusland?

470 De "Daily Chronicle" zegt: De denkbeelden van Franz Ferdinand schijnen hem steeds
meer te hebben geleid in de richting van een "nieuw Oostenrijksch-Hongaarsch
patriottisme" op den grondslag der ontwikkeling van de drie hoofdfactoren der
monarchie: de Roomsch-Katholieke kerk, het leger en de vijandschap tegen Rusland. En
daardoor was hij een der meest ernstige hinderpalen voor de Russische ambities in
475 Zuidoost-Europa. Zijn groote invloed en de mogelijkheid, dat hij spoedig den ouden
keizer zou opvolgen, maakten hem in de Zuid-Slavische kringen zeer gehaat. Hij was
wellicht een krachtig man, en zeker een krachtig-willend man, met zeer besliste
denkbeelden. En het is een merkwaardig feit – wellicht het merkwaardigste in de
Russische buitenlandsche politiek en alleen verklaarbaar door de tradities van
480 onafhankelijkheid harer buitenlandsche agenten en hun gewoonte om in minder
beschaafde streken van alle onbeschaafde middelen gebruik te maken – dat bijna iedere
man, die in den Balkan tegen Rusland zich verzette in den nieuweren tijd, gevallen is
door moordenaars-handen. De vroegere koning van Servië, Alexander en Stamboelof
werden vermoord; en Alexander van Battenberg, zou vermoord zijn als geen afstand had
485 gedaan – dat zijn de jongste gebeurtenissen uit een lange en verschrikkelijke lijst,
waarop, naar wij vreezen, ook de tragedie van Serajewo zal moeten worden geplaatst.

De nawerking in Oostenrijk.

490 De moord heeft alle tegenstellingen in het oordeel over den aartshertog in de
monarchie uitgewischt. In alle kringen en in alle bladen komt de stemming tot uiting,
die veroorzaakt wordt door de droeve omstandigheden, waaronder hij en zijn gemalin
het leven moesten laten. Iedereen roemt zijn plichtsbefef, zijn moed, zijn trouw aan
opvatting van hetgeen hij in het belang der monarchie achtte. En algemeen veroordeelt
men het, dat de moordenaars de goede Oostersche gewoonte hebben laten varen, geen
495 moordwapen te gebruiken tegen een man, die door zijn vrouw vergezeld is. De Servische
moordenaars lieten zich noch door die gewoonte, noch door de wetenschap dat Franz
Ferdinand geen vijand der Slaven kon zijn, wijl hij toch zijn echtgenoot had gekozen
uit den Tsjechischen adel. De daad wordt dan ook algemeen afgekeurd, zelfs in de
Servische pers. Het eerste gevolg van de daadis een algemeene beweging tegen de
500 Serviërs, niet alleen in Serajewo en Mostar, maar ook in Agram, in Kroatië. Kroaten

en Mohamedanen verzetten zich tegen de Servische terroristen, en houden lange en opgewonden betoogingen voor den keizer en de monarchie, tegen de Servische bewoners. Het is taak der politie, zegt de "Frankf. Ztg." thans den draad der samenzwering in handen te krijgen, en te zien welke kringen in Belgrado verantwoordelijk zijn. Eerst
505 daarna zal het mogelijk zijn te zeggen, of de daad nog gevolgen zal hebben voor de buitenlandsche staatkunde. De regeering te Weenen heeft reeds een vingerwijzing gegeven aan de bladen, waarin gezegd wordt: dat de tot dusver gevolgde vriendschappelijke verhouding van de monarchie wordt misverstaan in kringen, die voor Europeesche denk- en zienswijze geen begrip hebben, en als teeken van zwakheid of
510 moedeloosheid wordt beschouwd. De monarchie moet thans toonen, dat haar geduld is uitgeput. De volgende dagen en weken zullen moeten toonen, of men overal den plicht erkent, de irridentistische ophitsingen tegen de monarchie tegen te gaan. De staatkunde van Oostenrijk zal in den vervolge hoofdzakelijk er van afhangen, of men in bevoegde kringen van het buitenland dien plicht inziet en er naar handelt, dat wil
515 zeggen tot bescherming van lijf en goed der Oostenrijksche onderdanen afdoende maatregelen wil nemen. Hieruit kan men afleiden, dat de Oostenrijksche regeering voornemens is onder den indruk van het gebeurde een politiek der "sterke hand" te gaan voeren, die vooral voor Servië en Roemenië onaangename gevolgen zou kunnen hebben.

520

Het overbrengen der lijken.

Gisternamiddag werden de beide lijken uit Serajewo naar Weenen overgebracht. De straten van den Konak naar het station waren door een sterke militaire macht afgezet. Om zes uur verliet de stoet den Konak: voorop een regiment Bosnische soldaten, dan de
525 geestelijkheid, koralen zingend, dan de met bloemen bedekten lijkwagens, omgeven door gendarmes en lakeien, en vervolgens de rijtuigen met de hooge geestelijkheid on het gevolg van den aartshertog. De bevolking van Serajewo hield zich zeer kalm, zolang de stoet voorbijtrok; maar later in den namiddag brak de opgewondenheid zich baan door nieuwe anti-Servische betoogingen. De lijken worden van Serajewo per spoor naar
530 Meskovitsj gebracht, en van daar met een oorlogsschip naar Triest, van waar zij per spoor naar Weenen zullen worden gevoerd. De kerkelijke inzegening zal Vrijdag plaats hebben in de hofkerk. Daarna worden da lijken overgebracht naar Artstetten, waar zij Zaterdagmiddag zullen worden bijgezet. Behalve keizer Wilhelm, zullen op verzoek van den keizer, geen andere vorstelijke personen, de plechtigheid bijwonen.

535

De toekomst.

Alle aandacht is nu gevestigd op den jongen troonsopvolger, den nauwelijks 27-jarigen aartshertog Karl Franz Jozef, die sedert eenige jaren met prinses Zita van Bourbon-Parma is gehuwd. Men weet in het openbare leven bijna niets van hem, weinig meer dan
540 dat hij jong, levenslustig, vroolijk en een liefhebber van het tooneel is. In de omgeving van den keizer is hij zeer bemind. De keizer noemde hem, naar een vroegere minister thans mededeelt, gaarne "een brave jongen." Maar in geen enkel opzicht is hij een zoo markante persoonlijkheid als Franz Ferdinand, met wien een ernstige factor voor de geheele rijkspolitiek van het tooneel der geschiedenis verdwenen is.
545 Uit Weenen wordt gemeld, dat de eisch wordt gesteld, tot bijeenroeping van de beide Huizen van den Rijksraad, ter bespreking van den nieuwen toestand. Graaf Stürgkh zal thans niet voor obstructie behoeven te vreezen, en het is onmogelijk, dat in deze ernstige dagen de volksvertegenwoordiging eenvoudig wordt uitgeschakeld, als niet bestaande wordt beschouwd, en dat de stem van het volk niet wordt gehoord.

550

De anti-Servische beweging.

Onze Berlijnsche berichtgever telephoneert: Uit Serajewo werd gisteravond aan den "Berliner Lokal Anzeiger" geseind: "In Mostar hebben de Mohammedanen en Kroaten onder de Serviërs een bloedblad aangericht. Men spreekt van 200 dooden. De stad staat in
555 vlammen. Alle Servische winkels en instellingen zijn totaal vernield. In het geheele land breekt een oproer uit." De Weensche correspondent van den "Berliner Lokal Anzeiger" seint gisteravond aan zijn blad: "Uit Serajewo wordt gemeld: De afkondiging van den staat van beleg over Serajewo moet beschouwd worden als een maatregel om ernstige vèrstrekkende gebeurtenissen van groote politieke beteekenis in het begin te
560 onderdrukken. De elementaire kracht, waarmede de Kroatische en Mohammedaansche bevolking niet alleen in Serajewo, maar ook in andere steden van Bosnië, tegen de Servische partijen der oppositie optreedt, doet de vrees voor internationale verwickelingen ontstaan. In Serajewo worden overal waar Serviërs wonen, in het bijzonder bij de Servische intellectueelen, die men van medeweten aan den aanslag
565 beschuldigt, de ruiten ingeslagen en groote schade aangericht. De militairen moesten met machinegeweren uitrukken om de demonstraties tegen te gaan. Tegelijkertijd wordt

echter uit Bosnië gemeld, dat de Serviërs in de stad Nevesinje aan de grens van den vroegeren sandsjak Novibazar weer tegen de Kroaten demonstreeren. Tengevolge van al deze gebeurtenissen scheen het raadzaam te zijn, onmiddellijk de uiterste
570 voorzorgsmaatregelen te treffen. Het telephonisch verkeer voor particulieren tusschen Weenen en Serajewo werd hedenavond door de overheid stopgezet. Het telegrafisch verkeer is aan een zeer strenge censuur onderworpen. Om ook verdere demonstraties door de Oostenrijkers tegen de Serviërs te verhinderen, waarvoor men bij de steeds toenemende opgewondenheid vreest, gaf de regeering ook o.a. aan de Russische en
575 Servische gymnasten, die voor een sokol-feest hier zijn aangekomen, te kennen, dat zij het land spoedig weer moesten verlaten. Volgens berichten uit Agram heerscht in de stad groote opgewondenheid. Sedert gisteren worden onafgebroken demonstraties gehouden, die zich heden nog in groteren omvang herhaalden. Van het balcon van het Starosten-huis sprak de afgevaardigde
580 Zatlusa de menigte toe, en noodigde deze uit om morgen in het gebouw van den landdag te komen, om de zitting voor de rouwplechtigheid bij te wonen. Hij wees er op, dat de president van den Landdag een Serviër is, en eischte dat men daartegen zou demonstreeren, daar de Serviërs den troonopvolger vermoord hebben. De menigte trok daarop door de straten en riep onafgebroken: "Leve de keizer, slava de troonopvolger, weg met Servië!" De demonstraties duren voort. Uit Weenen werd gisteren aan het
585 "Berliner Tageblatt" geseind: "De anti-Servische betoogingen in Serajewo, die gisterenvoormiddag begonnen zijn, werden in den namiddag voortgezet. De demonstranten, die voor het grootste gedeelte tot den lageren Mohammedaanschen stand behooren, verrichtten een groot vernielingswerk. Het aantal vernielde koffiehuisen, winkels en particuliere woningen bedraagt vermoedelijk meer dan 200. Het volk gedraagt zich als waanzinnig en de politie was tegenover de menigte machteloos. In den loop van den middag trachtte de menigte den winkel te bestormen, die aan de gebroeders Joviçitsj toebehoort. Een van de broeders loste een schot op de menigte en
590 doodde een man. Daarna gingen de broeders op de vlucht, maar ze werden door de menigte achtervolgd, ingehaald en erg mishandeld."

Frankrijk.

Minister Messimy over de "levée en masse".

Zondag had het gebruikelijke feestmaal plaats ter herinnering aan de geboorte van generaal Hoche, den veldheer der revolutie. Bij die gelegenheid heeft de minister van
600 oorlog Messimy een rede gehouden, waarin hij met nadruk opkwam tegen het "socialistische droombeeld" van een volksleger. Na herinnerd te hebben aan de overwinningen van Hoche in 1793 en 1794 zeide de minister: De langzaamheid en de besluiteloosheid der tegenstanders hadden het de revolutie mogelijk gemaakt, het volk
605 te wapenen en geleidelijk te organiseeren. Zeker geeft die tijd ons een groote les, maar men moet die les goed begrijpen. Het geheele volk onder de wapenen roepen? Zeker. Maar de oorlogsomstandigheden zijn sedert een eeuw zeer veranderd. Indien ons land zou worden aangevallen, indien zijn eer en zijn vrijheden bedreigd zouden worden, dan zou, daarvan ben ik overtuigd, een zelfde vaderlandslievende geestdrift
610 ons beheerschen. Een storm zou opsteken en alle burgers, geschikt de wapenen te hanteeren, zouden naar de grens ijlen. Maar wij zijn niet meester van den tijd, dien wij voor de organisatie noodig hebben. Vroeger stieten de legers eerst na lang zoeken, na de belegering van een vesting, na schermutselingen der voorhoedes, op
615 elkander. Men kon nederlagen lijden, zonder dat dit ander gevolg had, dan dat zwakke punten werden verraden, de werkzaamheid van regeering en opperbevel werd aangevuurd, de hartstochten in het bedreigde land werden opgewekt. De groote veldslagen kwamen eerst later en ook zij waren slechts zelden beslissend. Heden is dat geheel anders geworden. Het mobilisatiebevel roept het geheel land onder de wapens. Dadelijk
620 verandert het volk zich in een ontzaglijk leger, dat niet binnen enkele maanden, niet binnen enkele weken, maar in enkele weinige dagen moet kunnen strijden en overwinnen. De eerste republiek had achttien maanden, om het werktuig voor hare overwinningen te smeden. De derde republiek zou niet zooveel tijd hebben. Onze regimenten, onmiddellijk met de reserves versterkt, zouden naar de grens vertrekken en nauwelijks
625 uit de militaire treinen gestapt, zouden zij al in het vuur zich bevinden. Het denkbeeld van een leger, dat zoo maar uit de aarde wordt gestampt en op het oogenblik, dat men het noodig heeft, voor den oorlog gereed zou zijn, is al te naïf, is een utopie. Laat ons dus kalm en stelselmatig datgene voorbereiden, wat de revolutie ook geleidelijk tot stand bracht, een organisatie, die alle levende krachten des volks omvat, waar de massa der burgers haren plaats vindt, binnen reeds
630 tijdens den vrede afgepaalde grenzen.